

CONSTANTIN DUVAC

DREPT PENAL ROMÂN

VOL. I (ART. 1-52, 172-187)

Editura
Hamangiu
2021

CAPITOLUL II. PRINCIPALELE ȘCOLI ȘI CURENTE DE POLITICĂ PENALĂ

19. Școala clasică, ale cărei începuturi au fost identificate înainte de opera italianului Cesare Beccaria (*Dei deliti e delle pene* – 1764, tradusă în limba română în 1965), a exprimat pozițiile teoretice ale ideologilor^[1] Revoluției franceze din 1879 și ale iluminismului (partea a doua a evului modern, început în 1453) și a tratat crima, criminalul și pedeapsa numai *sub specie iuris*. Aceasta a pus pe primul plan al cercetărilor sale infracțiunea, ca entitate abstractă, tratând infractorul numai în plan secund și susținând teza diviziunii infracțiunilor.

Pentru școala clasică nu interesa dacă omul este înzestrat cu liber-arbitru sau este determinat, ci dacă omul este în stare să deosebească binele de rău și deci în măsură să aleagă între ceea ce este permis și ceea ce nu este permis. Având această posibilitate, implicit omul răspunde pentru faptele sale (responsabilitate morală)^[2].

Infracțiunea era rezultatul unei voințe conștiente de a încălca noma, iar pedeapsa era o sancțiune justă (dreptatea – pedeapsa trebuie să corespundă justei vinovății și utilității sociale), aplicată infractorului pentru fapta penală comisă, ea fiind gradată (proporțională) în raport cu gravitatea infracțiunii.

Ca atare, dreptul penal trebuie să se ocupe numai cu represiunea penală, fără a se preocupa de lupta contra criminalității din punct de vedere preventiv.

Simpla intenție infracțională nu era pedepsită (teoria obiectivă), actul preparator nu era în principiu incriminat, iar faptul încercat era pedepsit mai ușor decât faptul consumat. Imputabilitatea, culpabilitatea și responsabilitatea (fundamentul dreptului de a pedepsi) sunt trăsături caracteristice ale acestei școli, ale cărei principii au fost consacrate legislativ în Codul penal român din 1865^[3].

Școala clasică s-a opus cruzimii pedepsei, a obținut abolirea pedepsei cu moartea, a pedepselor corporale și infamante, micșorarea pedepselor menținute și a revendicat orice garanție pentru cel acuzat^[4].

În cadrul acestei școli s-au conturat multe idei progresiste, precum: legalitatea incriminării și a pedepsei; egalitatea cetățenilor în fața legii; umanizarea pedepselor și a regimului penitenciar; răspunderea penală personală și subiectivă; abrogarea pedep-

---

[1] MONTESQUIEU, *De l'ésprit des lois*, 1748, tradusă în limba română în 1964.

[2] V. DONGOROZ, *Drept penal* (reeditare), 2000, p. 54.

[3] TR. POP, *op. cit.*, vol. I, 1921, p. 80, 85, 90. Autorul era de părere că viitoarea legislație penală trebuie să consacre teza responsabilității penale a persoanelor juridice sau morale.

[4] E. FERRI, *Principii di diritto criminale*, Torino, UTET, 1928, p. 36 apud C. BULAI, *Manual*, 1997, p. 29.

sei cu moartea și a pedepselor corporale infamante; promptitudinea pedepsei; stabilirea unor garanții procesuale contra intervenției abuzive a statului^[1].

Principalele critici aduse acestui sistem au fost că a păstrat caracterul retributiv al pedepsei din trecut și că, abordând principalele instituții de drept penal sub *specie iuris* (ca entități abstracte), acestea au fost izolate de autorul infracțiunii și de mediul în care acesta trebuia să se reintegreze.

Cel mai de seamă reprezentant al școlii clasice a fost Francesco Carrara (*Programma del Corso di diritto criminale* – 1859), alături de care putem menționa pe Ludwig Andreas von Feuerbach (*Geschichte der neueren Philosophie* – 1833-1837; *Das Wesen des Christentums* – 1841) și pe Karl Ludwig Lorenz Binding (*Die Normen und ihre Ubertretung* – 1872).

Adepții acesteia au fost denumiți neoclasiци, iar ideile lor s-au conturat în jurul legalității pedepsei, al caracterului său retributiv și al liberului-arbitru.

La noi, sistemul justiției absolute (acesta privea pedeapsa ca pe un echivalent al răului produs prin infracțiune) și al utilității sociale a fost susținut de **Vasilake Petroni** (*Comentariile dreptului penal* – 1857), primul comentator român de legislație penală, și de **Constantin Eraclide** (*Studii practice asupra dreptului criminal* – 1865), cel dintâi comentator al Codului penal din 1865^[2].

20. Școala pozitivistă (denumită inițial școala antropologică^[3] și apoi școala italiană) a primit această denumire după datele pozitive (de știință exactă) de la care s-a inspirat (biologie, chimie, antropologie) și a fost fondată de Cesare Lombroso (*L'uomo delinquente* – 1876; *Cauzele și remediile criminalității* – 1898), Enrico Ferri (*I nuovi orizzonti di diritto e della procedura penale* – 1881; *Sociologia criminale* – 1892; *Principii di diritto criminale* – 1928) și Raffaele Garofalo (*Criminologia* – 1885).

Pentru școala pozitivistă, crima este un fenomen natural și social (o acțiune omenească determinată de cauze diferite), înainte de a fi un fenomen juridic, iar criminalul este o ființă anormală, influențată în sens negativ de mai mulți factori criminogeni, interni (starea biofizică, intelectuală, sentimente) sau externi (educație, cultură, starea economică, socială etc.). Crima este o boală, iar pedeapsa trebuie individualizată în raport de particularitățile fiecărui infractor. În cazul criminalilor nu se poate vorbi despre o responsabilitate morală, ci cel mult de o responsabilitate socială (apărarea socială) sau legală. *Ius puniendi* se fundamentează pe necesitatea apărării sociale, astfel încât pedeapsa trebuie să fie un mijloc de apărare socială, nu trebuie să aibă caracter aflictiv, ci unul curativ (să tindă la vindecarea anomaliilor care fac din criminal o persoană periculoasă) și trebuie să fie dozată după gradul de pericolozitate, pe care îl prezintă fiecare criminal^[4].

[1] G. ANTONIU, *Tratat*, p. 107.

[2] I. TANOVICIANU, *op. cit.*, vol. I, 1912, p. 37.

[3] Aceasta a căutat cauzele criminalității în anomaliile fizice sau psihice ale omului și a introdus metoda experimentală în dreptul penal, relevând importanța științelor penale auxiliare.

[4] V. DONGOROZ, *op. cit.* (reeditare), 2000, p. 54-55.

Pentru școala pozitivistă măsurile preventive (substitutive penale) trebuie să aibă întâietate asupra represiei, inclusiv în ceea ce îi privește pe infractori, astfel încât este necesar ca dreptul penal să reglementeze ambele regimuri, represiv și preventiv, față de acești criminali. Această teză a avut drept consecință introducerea în legislațiile penale a măsurilor de siguranță, alături de pedepse.

Școala pozitivistă considera că dreptul penal trebuie să studieze realitățile naturale și sociale din care izvorăște dreptul, al căror conținut trebuie să servească la reformarea dreptului penal în vigoare.

La noi cei mai de seamă adepți ai acestei școli au fost:

a) profesorul **Ioan I. Tanoviceanu**^[1], decanul Facultății de Drept din cadrul Universității București (reputatul penalist oltean: a remarcat marea importanță a antropologiei criminale în știința dreptului penal; a susținut înlăturarea școlii clasice fiindcă a dus știința penală la faliment; a promovat studiul infractorului, categorie pe care o împărțea în infractori născuți, de ocazie și de obicei; nu a acceptat liberul arbitru și responsabilitatea morală; a considerat că fundamentul dreptului de a pedepsi este apărarea socială^[2]);

b) succesorul acestuia la catedra de drept penal a Facultății de Drept din cadrul Universității București, profesorul **Iulian Teodorescu** (în opinia acestuia: factorii care influențează voința sunt individuali, sociali și fizici; ereditatea și educația au o influență puternică asupra voinței; fundamentul pedepsei este nevoia de apărare socială, motiv pentru care dreptul de a pedepsi se mai poate numi și dreptul de apărare socială^[3]);

c) profesorul **Traian Pop** de la Cluj (după acesta: criminalitatea este un fenomen complex: individual – biologic, social, fizic și juridic; infracțiunea nu este un fenomen anormal, ci o faptă omenească, dar antisocială deoarece încalcă normele care asigură ordinea socială; principiul unic, abstract și general al infractorilor, precum și al pedepsei unice trebuie respinse, pledând pentru clasificarea infractorilor și individualizarea pedepselor aplicabile acestora; principiile sistemului preventiv și represiv ale apărării sociale sunt binevenite, prin pedeapsă urmărindu-se pe lângă apărarea socială și

---

[1] Pentru detalii privind activitatea întemeietorului dreptului penal român, ca știință, a se vedea I. TEODORESCU, *Penalistul Tanoviceanu și opera lui*, în Revista penală, anul I, nr. 2/1934, p. 1-4.

[2] I. TANOVICIANU, *op. cit.*, vol. I, 1912, p. 41, 48, 52, 74, 75, 109 și 111. Autorul afirma „noi credem, că firea omului, provenind din ereditate și mediul ambiant, nu numai că influențează pe om, dar chiar îl conduc ca pe un simplu instrument pe baza legii mecanice a rezultantei forțelor... Ceea ce se numește voința omului, e rezultanta a trei forțe: ereditatea, educațiunea și mediul, care se pot reduce la două: *ereditatea și mediul*”; „școala pozitivistă penală are o bază mai solidă: trinității mistice medievale: liber arbitru, culpabilitate, pedeapsă, ea substituie noțiunile mai simple și mai generale: ofensă și apărare”.

[3] I. TEODORESCU, *Curs de drept penal și de procedură penală*, București, 1918, p. 119, 121. În calitate sa de președinte al Grupului Național Român afiliat la Asociația Internațională de Drept Penal (AIDP), cu sediul la Paris, profesorul a elaborat mai multe studii interesante, în limba franceză, susținute la Congresele AIDP, cum ar fi cele de la Paris din 1930 și de la Roma din 1933. Pentru detalii: I.B. GEORGESCU, *Iulian Teodorescu*, în Revista penală, anul II, nr. 5/1935, p. 1-2.

reeducarea infractorului; fundamentul lui *ius puniendi* este necesitatea apărării sociale^[1]), care a făcut însă și unele concesii școlii clasice (regretatul penalist împărțase ideea că infracțiunea este și un fenomen juridic a cărei natură este determinată de sancțiunea penală prevăzută pentru aceasta; de asemenea, profesorul accepta, într-o anumită măsură, noțiunile imputabilității, culpabilității și responsabilității^[2]).

21. Curentul eclectic a apărut ca o îmbinare între cele două școli, acesta regăsindu-se în concepția fostului student al profesorului Ioan I. Tanoviceanu, regretatul Vintilă Dongoroz în:

a) A treia școală italiană (*terza scuola*) sau școala critică – denumirea de școală fiind improprie^[3] – întemeiată de Bernardino Alimena (*Naturalismo critico e diritto penale* – 1892; *La Scuola critica di diritto penale* – 1894) și Emanuele Carnevale^[4] (*Della pena: Nella scuola classica e nella criminologia positiva e del suo fondamento razionale* – 1886) – a îmbinat concepția pozitivă asupra etiologiei naturale a crimei cu concepția clasică a răspunderii morale, admitând în dreptul penal măsurile de siguranță, dar păstrând însă caracterul afflictiv al pedepsei. Ideile acestuia au fost susținute și de Giovanni Battista Impallomeni (*Istituzioni di diritto penale* – 1908).

b) Doctrina politico-criminală (intermediară) a fost fondată de Frantz von Liszt (*Lehrbuch des deutschen Strafrechts* – 1905) și împărțită de Adolphe Prins (*Science pénale et droit positif* – 1899; *La défense sociale et les transformations du droit pénal* – 1910), precursorul apărării sociale și de Gérard Van Hamel (*Enleiding tot de Studie van het Nederlandsche Strafrecht* – 1889), penaliști care au întemeiat la Viena, în anul 1889 Uniunea Internațională de Drept Penal (desființată în anul 1914)^[5]. Cu acel prilej, aceștia s-au pronunțat pentru îmbinarea sistemului clasic al represiunii cu caracter juridic cu sistemul doctrinei pozitivistice ce atribuia crimei o cauzalitate naturală și

---

[1] Tr. POP, *op. cit.*, vol. I, p. 368-374.

[2] *Ibidem*, p. 368-369, 373-374.

[3] V. DONGOROZ, în I. TANOVICANU, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. I, ed. a II a, revăzut și completat de V. DONGOROZ (doctrina), C. CHISELIȚĂ și ȘT. LADAY (referințe la legislațiunile din Bucovina și Ardeal), E. DECUSARĂ (jurisprudența), Tipografia „Curierul Judiciar”, București, 1924, p. 167. Autorul era de părere că nu pot fi decât două școli, clasică și pozitivistă, iar restul sunt variante ale acestora, neputând fi denumite școli orice divergențe sau idei particulare promovate în cadrul lor.

[4] Marele penalist italian a fost un strălucit colaborator al *Revistei penale* (publicație română de prestigiu), alături de alți mari penaliști ai acelor vremuri, precum H. Donnedieu de Vabres, Eugenio Florian, Joseph Magnol ș.a. – Trimitem în acest sens, la Cuvântul-înainte al redacției *Revistei penale*, anul I, nr. 1/1934. Chiar în primele pagini ale revistei aflate la debut, Emanuele Carnevale, profesor de drept și procedură penală la Universitatea din Palermo a publicat studiul *Liniile unitare ale acțiunii internaționale contra infracțiunii*, în *Revista penală*, anul I, nr. 1/1934, p. 3-9.

[5] Pentru detalii, a se vedea C. BASSIOUNI, *AIDP: International Association of Penal Law: Over a Century of Dedication to Criminal Justice and Human Rights* (Compendium of the International Association of Penal Law), în *Nouvelles études pénales* no 18, Paris, Ed. Eres, 1999, p. 39-64.

socială. Finalitatea represiunii penale trebuie să fie preveniunea specială, adică lupta contra factorilor care au creat criminalitatea infractorului.

Statutul Uniunii Internaționale de Drept Penal s-a îndepărtat de la ideile tradiționale și a promovat ca misiune a dreptului penal lupta contra criminalității privită ca fenomen social, sugerând ca legislația penală și știința penală să colaboreze, în sensul ca justiția să țină seama de noile cuceriri teoretice ale studiilor de antropologie și sociologie și să nu considere pedeapsa ca singurul remediu, mijloc de luptă contra infracționalității. Fondatorii Uniunii distingeau pe infractorul de ocazie de cel de obicei și susțineau necesitatea înlocuirii pedepselor cu închisoarea de scurtă durată; ei respingeau ideea de a se ține seama exclusiv de gravitatea faptei, propunând să se ia în considerare și eventuala îndreptare a condamnatului în cursul executării pedepsei, iar pe delincentul de obicei să-l pună în situația de a nu mai face rău o perioadă cât mai lungă^[1].

Un adept al acestui curent a fost René Garraud (*Précis du droit criminel* – 1906), după care criminalitatea este un fenomen juridic, biologic și social, iar dreptul penal reprezintă *ultima ratio* a intervenției statului. Fundamentul dreptului de a pedepsi este utilitatea și justiția, iar pedeapsa aplicată trebuie individualizată în raport de gravitatea faptei și culpabilitatea infractorului.

c) Doctrina umanistă fondată de Vincenzo Lanza (*L'Umanesimo nel diritto penale* – 1906) a păstrat represiunii caracterul său juridic, dar a acceptat monogeneza psihologică a crimei, considerând că pedeapsa trebuie să tindă la reeducarea infractorului.

d) Doctrina unitară, promovată de G. Sabatini, tindea la îmbinarea conceptului clasic de imputabilitate (psihică în loc de morală) cu conceptul pozitivist al periculozității, admitând că în cadrul dreptului penal trebuie să funcționeze, alături de pedepse, și măsuri de siguranță.

e) Doctrina pragmatică, lansată de spaniolul Quintiliano Saldana (*Nova Criminologia* – 1929), promova ideea după care numai rezultatele practice obținute pot confirma valoarea unei măsuri, astfel încât și în lupta contra criminalității pedeapsa trebuie modelată după influența pe care o are față de condamnat.

22. Magistrul George Antoniu^[2] (discipol și colaborator apropiat al profesorului Dongoroz) – cercetător și apoi director al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române timp de peste 40 de ani (1971-2014) –, credem că a fost un adept al curentului *eclectic*, în vasta sa operă regăsindu-se deopotrivă mai multe influențe ale școlii clasice (de pildă, revenirea la sistemul bipartit de divi-

^[1] G. ANTONIU, *Tratat*, p. 116.

^[2] Pentru detalii privind activitatea maestrului George Antoniu, a se vedea: C. DUVAC, *Contribuția profesorului George Antoniu la dezvoltarea dreptului penal român*, în R.D.P. nr. 4/2014, p. 9-17, și în Revista transfrontalieră de științe penale nr. 1/2016, p. 31-38; GH. IVAN, *Viața și activitatea profesorului George Antoniu*, în Revista transfrontalieră de științe penale nr. 1/2016, p. 11-30; E.-A. IANCU, N. IANCU, *Privilegiul de a-l fi cunoscut pe profesorul George Antoniu*, în Revista transfrontalieră de științe penale nr. 1/2016, p. 39; I. IFRIM, *Contribuțiile profesorului George Antoniu la dezvoltarea dreptului penal român*, în Revista transfrontalieră de științe penale nr. 1/2016, p. 40-47.

ziune a infracțiunilor în crime și delictе, cu prilejul elaborării primului nou Cod penal, adoptat prin Legea nr. 301/2004^[1]), dar și numeroase idei aparținând școlii pozitivistе. Acesta a combătut în mod convingător teoria apărării sociale arătând că prin relații de apărare sociale nu s-ar putea înțelege și relațiile de conformare, obiectul dreptului penal fiind realizarea unei ordini în relațiile sociale (relații care s-au născut, menținut și dezvoltat în legătură cu valorile sociale ocrotite de legea penală) prin incriminarea faptelor care aduc atingere sau pun în pericol valorile ocrotite de lege și, implicit, relațiile de conflict și prin prevederea de sancțiuni celor care comit astfel de fapte^[2].

a) Înainte de toate însă profesorul nostru a fost un *reformator*. Cu acest prilej, remarcăm extraordinara capacitate a marelui penalist de a se adapta noilor realități sociale, economice și politice intervenite după anul 1989 în România, deși pregătirea sa de bază avusese loc într-un alt regim politic și sub unele influențe doctrinare impuse de forma de organizare a statului român din aceea perioadă.

Astfel, ideile reformatoare ale maestrului George Antoniu au început să apară, în mod pregnant și să cunoască lumina tiparului imediat după anul 1990, când, pe fondul schimbărilor socio-politice și economice din țara noastră, acesta a conștientizat, mai mult ca oricând, că trebuie reformat și sistemul nostru de drept penal, în acord cu noile realități și transformări prin care trecea România, astfel încât noua legislație penală (un nou Cod penal^[3]) să corespundă nevoilor vieții sociale, dar și exigențelor moderne europene și mondiale în materie. Aceste idei au fost împărtășite și de prietenul său apropiat profesorul Costică Bulai^[4] de la Facultatea de Drept a Universității București, un alt colaborator de frunte al marelui Vintilă Dongoroz, în cursul său din 1997, subliniindu-se cu acest prilej necesitatea elaborării unui nou cod penal care să reflecte, în mod unitar și sistematic, cele mai noi și mai eficiente soluții de politică penală, în acord deplin și cu prevederile legii fundamentale, în vederea stabilirii unei noi ordini de drept.

b) În acest context, cercetătorul George Antoniu a elaborat și publicat în paginile Revistei de drept penal numeroase studii consacrate reformei legislației penale, dar și reaşezării științei penale deopotrivă (*Reforma penală și constituția*, R.D.P. nr. 1/1996, p. 17-24; *Reforma penală și ocrotirea valorilor fundamentale ale societății*, R.D.P.

---

^[1] M. Of. nr. 575 din 29 iunie 2004. Intrarea sa în vigoare a fost însă amânată, în mod succesiv prin: O.U.G. nr. 58/2005 (M. Of. nr. 552 din 28 iunie 2005); O.U.G. nr. 50/2006 (M. Of. nr. 566 din 30 iunie 2006) și O.U.G. nr. 73/2008 (M. Of. nr. 440 din 12 iunie 2008), până la data de 1 septembrie 2009. În temeiul art. 446 alin. (1) și (2) din Legea nr. 286/2009, Legea nr. 301/2004 a fost abrogată fără să fi intrat vreodată în vigoare.

^[2] G. ANTONIU, *Tratat*, p. 37-38.

^[3] G. ANTONIU, *Reforma penală și principiile fundamentale ale dreptului penal român*, în R.D.P. nr. 3/1996, p. 10. Profesorul a fost primul autor român de după anul 1989 care a promovat și fundamentat necesitatea elaborării unui nou Cod penal care să corespundă exigențelor impuse de transformările economice și politice prin care a trecut societatea românească în această perioadă de tranziție postdecembristă și care să respecte standardele existente în legislația penală internațională.

^[4] C. BULAI, *Manual*, 1997, p. 71.

nr. 2/1996, p. 9-17; *Reforma penală și principiile fundamentale ale dreptului penal român*, R.D.P. nr. 3/1996, p. 9-18; *Reforma penală la primul pas (I)*, R.D.P. nr. 4/1996, p. 9-18; *Reforma penală la primul pas (II)*, R.D.P. nr. 1/1997, p. 9-18; *Reforma penală la primul pas (III)*, R.D.P. nr. 2/1997, p. 7-18; *Reforma penală și sistematizarea dispozițiilor penale (I)*, R.D.P. nr. 3/1997, p. 9-17; *Reforma penală și sistematizarea dispozițiilor penale (II)*, R.D.P. nr. 4/1997, p. 9-14; *Sistematizarea materiei penale în cursurile universitare*, R.D.P. nr. 1/1998, p. 9-23), multe dintre ideile^[1] expuse cu aceste ocazii urmând să influențeze atât pe legiutorul penal de mai târziu, cât și pe doctrinarii vremii la redactarea cursurilor universitare și nu numai.

c) Aceste chestiuni au fost reluate și dezvoltate în lucrarea *Reforma legislației penale (2003)*^[2], apărută la Editura Academiei Române, coordonată și realizată în mare măsură de către profesor.

Mai întâi, profesorul a identificat dificultățile acestui proces de reformă îndelungat ce țin mai puțin de *tehnica de redactare*, decât de configurarea *soluțiilor* de reglementare, de statornicirea și clarificarea *substanței*, a problematicii sociale care trebuie reglementată.

Obstacolele în calea desfășurării mai rapide a activității de reformă, în opinia profesorului, erau reprezentate de: forța conservatoare a legislației și jurisprudenței (de exemplu, art. 51 alineat ultim C. pen. anterior, existența unor observații critice

---

^[1] Evocăm cu titlu de exemplu câteva *sugestii de sistematizare și de reglementare formulate de profesor*: renunțarea la dispoziția privind scopul legii penale; renunțarea la art. 18¹ C. pen. anterior; introducerea unui titlu distinct privitor la infractor; renunțarea la art. 14 și 15 C. pen. 1969 deoarece încalcă principiul separației puterilor în stat; abandonarea ideii pericolului social ca trăsătură esențială a infracțiunii și a instituției înlocuirii răspunderii penale; renunțarea la tentativa relativ improprie; limitarea existenței participației impropriei numai la ipotezele când nu se poate opera cu figura juridică a autorului mediat (infracțiunile proprii și infracțiunile *in persona propria*), redefinindu-se noțiunea de autor, care să includă și pe aceea a autorului mediat; reformularea instituției instigării neurmăte de executare (înlăturarea actelor de participație din conținutul art. 29 C. pen. anterior); introducerea unei reglementări privind eroarea de drept invincibilă; redefinirea pedepsei prin înlăturarea caracterului de mijloc de reeducare; amplificarea sferei sancțiunilor penale; introducerea, în sistemul pedepselor principale din legea penală română, a muncii în interes general (înlăturându-se executarea pedepsei la locul de muncă, ca mijloc de individualizare judiciară a pedepsei); trecerea la sistemul zilelor amendă care permite o individualizare mai bună a sancțiunii amenzii, potrivit cu criteriile generale și speciale de individualizare a sancțiunii și cu situația economică a condamnatului. De asemenea, acesta considera, pe drept cuvânt, că reglementarea aplicării legii penale în timp înaintea celei în spațiu ar fi mai potrivită deoarece aceste dispoziții sunt mai strâns legate de capitolul anterior și mai ales de modul de formulare a principiului legalității, iar aceasta este soluția tradițională a legislației noastre penale (C. pen. 1864 și C. pen. 1936) – pentru detalii, în acest sens, a se vedea C. DUVAC, *Contribuția profesorului George Antoniu la dezvoltarea dreptului penal român, cit. supra*, p. 9-17, și în Revista transfrontalieră de științe penale nr. 1/2016, p. 31-38.

^[2] Pentru o recenzie detaliată a acestei lucrări, a se vedea G. ANTONIU, E. DOBRESCU, T. DIANU, GH. STROE, T. AVRIGEANU, *Reforma legislației penale*, Ed. Academiei, București, 2003, 339 p., de C. DUVAC, în R.D.P. nr. 1/2004, p. 156-162.

puține în doctrină cu privire la legea penală anterioară); excesul de tehnicism juridic (inversiunea metodologică, ruperea dreptului penal de realitățile sociale din care își trage seva), precum și insuficiențele clarificări prealabile asupra principiilor de bază ale viitoarei legislații penale (de pildă, cui se dă prioritate, ocrotirii intereselor individuale sau celor ale societății?).

În opera de reformă penală, în viziunea profesorului, legiuitorul ar trebui să țină seamă de următoarele *realități*:

a. *processe interne*: cele legate de evoluția gândirii juridice și a practicii judiciare; cele determinate de necesitatea reevaluării unora dintre soluțiile existente de reglementare;

b. *processe externe*: cele legate de tranziția la economia de piață, de organizarea întregii societăți pe baza principiilor statului de drept și a instituțiilor democratice corespunzătoare; realități ce decurg din prevederile noii Constituții; angajamentele internaționale ale României.

d) Toate eforturile creatoare ale cercetătorului George Antoniu au fost valorificate, în mare măsură, cu ocazia redactării de către acesta a *Anteproiectului de Cod penal*^[1] (Partea generală, *n.a.*), publicat în Revista de drept penal nr. 3/2002, p. 127-156, document însoțit de explicațiile profesorului materializate în studiul *Un nou pas pe*

---

[1] Dintre elementele de noutate introduse în *anteproiect* menționăm: renunțarea la definirea scopului legii penale; reglementarea mai întâi a aplicării legii penale în timp și apoi în spațiu; extinderea legii penale mai favorabile și în cazul ordonanțelor de urgență neaprobată sau aprobate cu modificări și completări de către Parlament; renunțarea la aplicarea facultativă a legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive; redefinirea legii penale temporare; plasarea dispozițiilor privind noțiunea de teritoriu și de faptă săvârșită pe teritoriul țării, inclusiv principiul ubicuității în cadrul principiului teritorialității; înlăturarea din definiția infracțiunii a cerinței ca fapta prevăzută de legea penală să prezinte pericol social (aceasta fiind subînțeleasă); introducerea regulii potrivit căreia faptele constând într-o acțiune sau inacțiune constituie infracțiune numai când sunt comise cu intenție. Aceste fapte constituie infracțiuni când sunt comise din culpă numai dacă legea prevede în mod expres aceasta; este definită pentru prima dată praeterintenția; reglementarea distinctă a cauzelor justificative (alături de legitima apărare și starea de necesitate, au fost adăugate ordinul legii și comanda autorității legitime și consimțământul victimei) de cele care înlătură caracterul penal (vinovăția) al faptei; disciplinarea erorii de drept invincibile și vincibile, precum și a efectelor acestora; redefinirea tentativei (prin trimiterea la intenția de a săvârși infracțiunea în loc de hotărârea de a comite infracțiunea) și renunțarea la reglementarea distinctă a tentativei relativ improprie; înlăturarea instigării neurmărite de executare; reconceptualizarea pedepsei (prin renunțarea la componenta sa „educativă”), introducerea sistemului zilelor amendă și a muncii în folosul colectivității; introducerea (pentru prima dată) răspunderii penale a persoanelor juridice de drept privat (art. 48 din anteproiect); a scutirii de pedeapsă (art. 91 din anteproiect) și a amânării aplicării pedepsei (art. 92 din anteproiect); înlăturarea instituției executării la locul de muncă și a celei înlocuirii răspunderii penale; introducerea unei norme explicative distincte de cea a funcționarului public relativă la persoana care exercită un serviciu de necesitate publică, pentru a pune capăt controversei privitoare la poziția notarilor publici, a avocaților etc.

calea reformei penale, publicat în același număr al revistei noastre, conținând idei preluate apoi și de legiuitorul din 2009 în Codul penal^[1].

23. Datorită unei mișcări, cunoscute sub denumirea de **curentul tehnico-juridic**^[2] (*școala juridică*), s-a ajuns la separarea domeniului științei dreptului penal, care și-a redobândit o ținută conformă cu natura și obiectul său, de cel al științei criminale, concomitent cu o revigorare a cercetărilor antropologice.

Adepii acesteia considerau că știința dreptului penal nu poate avea alt obiect decât studiul și descifrarea legilor pozitive penale, cu ajutorul unor metode de interpretare.

În România, sub influența autorilor italieni^[3], cel care a promovat *metoda tehnico-juridică* de studiu a dreptului penal a fost, fără îndoială, profesorul **Vintilă Dongoroz** prin lucrarea *Drept penal*, apărută în anul 1939, chiar dacă în anul 1924, cu prilejul adnotării lucrării dascălului său, după ce a criticat unele principii ale școlii clasice, precum liberul arbitru, cu ignorarea determinismului, însușindu-și unele idei promovate de școala pozitivistă, acesta nu s-a pronunțat încă în favoarea metodei tehnico-juridice, ca principal mijloc de studiu al dreptului penal pozitiv^[4], ba, dimpotrivă, critica unele excese ale acesteia^[5].

---

[1] „Nu în ultimul rând, au fost preluate din anteproiectul întocmit de Institutul de Cercetări Juridice, o serie de elemente în acord cu tendințele actuale ale legislațiilor penale europene (renunțarea la instituția pericolului social, consimțământul victimei etc.)” – *Expunerea de motive a proiectului noului Cod penal*, p. 3, a fost disponibilă on-line la adresa <http://www.just.ro/MeniuStanga/Normativepapers/Proiectedeactenormativeaflate%C3%AEndezbatere/tabid/93/Default.aspx>, pe site-ul Ministerului Justiției, la 24 ianuarie 2008.

[2] Tehnicismul juridic a luat naștere în Germania, fiind amplu tratat de autori precum: Albert F. Berner, Halschener, O. Mayer, Franz von Liszt, Karl Binding, Merkel, iar în Italia a fost susținut de: Arturo Rocco, Vincenzo Manzini, Civoli, F. Grispigni, Battaglini, Vannini, Cecchi *apud* V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 185. Profesorul George Antoniu considera, în schimb, drept fondator al metodei tehnico-juridice pe Arturo Rocco – G. ANTONIU, *Tratat*, p. 73.

[3] Cităm, cu titlu de exemplu, pe V. MANZINI, *Trattato di diritto penale*, Torino, 1906; Idem, *Trattato di diritto penale italiano secondo il codice del 1930*, nouă volume, Torino, 1933-1939.

[4] În această privință, Vintilă Dongoroz, încă din 1924 (cu prilejul adnotării lucrării fostului său profesor), a început să se detașeze de metoda sociologică de studiu a dreptului penal, promovată de Ioan Tanoviceanu în cursul său din 1912, pronunțându-se pentru: combaterea existenței tipului criminal considerând orice discuție pe această temă din perspectiva dreptului penal ca fiind închisă – V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 71-72; renunțarea la ideea liberului arbitru, toate faptele omenești având la bază întotdeauna anumite cauze care le-au determinat. În consecință, acesta confirma că problema libertății de voință nu-și mai are locul în știința dreptului penal – V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 104-106; dreptul penal se elaborează pe baza unor principii științifice, statornicite conform cu realitatea lucrurilor și pe temeiul constatărilor realizate de științele pozitive, iar nu potrivit credinței poporului – V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 106-107; pedeapsa este mult mai justă și mai rațională în teoria deterministă – V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 147; „liberul arbitru, îngropat de știință, trebuie înlăturat și de penaliști, fără temere că îndepărtarea lui va zdruncina morala oamenilor” – V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 166.

[5] „În tratatul de față, nu vom găsi decât un studiu dogmatic al teoriilor de drept penal și al legislației noastre penale pozitive. Aceasta nu trebuie însă să ne lase credința că studiul dreptu-

După mai mulți ani de cercetări^[1] intense și extrem de fecunde pe tărâmul științei dreptului penal, în mod firesc a avut loc o anumită evoluție și în gândirea profesorului Vintilă Dongoroz care, analizând metodele de studiu a dreptului penal, afirma în anul 1939 că metoda potrivită este cea rațională sistematizată anume pentru a servi studiilor juridice, adică metoda tehnico-juridică^[2], concepție la care ulterior avea să se ralieze doctrina majoritară de la noi.

24. Un loc aparte în evoluția științei dreptului penal îl ocupă **teoria apărării sociale**, aceasta primind însă mai multe accepțiuni, de la necesitatea apărării societății prin intermediul dreptului penal (Raymond Salleilles, *L'individualisation de la peine* – 1899; Georges Vidal, Joseph Magnol, *Cours de droit criminel et de science pénitentiaire* – 1934) până la apărarea infractorilor împotriva societății care îi stigmatizează și refuză să îi înțeleagă (Filippo Gramatica, *Principii de drept penal subiectiv* – 1933, tradusă în limba română de către Jean Moruzi în anul 1934 – în a cărei viziune scopul apărării sociale nu este protecția societății, ci ameliorarea ei, stare care se va obține prin îndreptarea individului; autorul nega necesitatea dreptului penal și a instituțiilor fundamentale ale acestuia propunând ca în locul său să fie introdusă apărarea socială, ca ramură autonomă a dreptului).

Pe aceeași linie de gândire, Adolphe Prins (*Science pénale et droit positif* – 1899, *La défense sociale et les transformations du droit pénal* – 1910) a propus separarea de teoriile deterministe sau indeterministe, renunțarea la vechile criterii filozofice, examinarea stării periculoase a persoanei infractorului și introducerea unui sistem mixt de sancțiuni format din pedepse și măsuri de siguranță.

Noua apărare socială promovată de Marc Ancel (*La défense sociale nouvelle* – 1954) s-a bazat pe necesitatea apărării societății contra infracțiunilor printr-un sistem de măsuri destinate neutralizării sau izolării infractorului ori prin aplicarea de metode

---

lui penal, sau, cu alte cuvinte, știința dreptului penal se mărginește numai la studiul dogmatic – tehnico-juridic – al acestui drept” – V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 247; penalistul trebuie să studieze toate problemele de drept penal în raport nu numai cu legea pozitivă și cu principiile abstracte de drept, ci ținând seama de realitatea complexă a fenomenelor ce alcătuiesc materialul, din care dreptul penal își trage substanța normelor sale. Ca atare, el este obligat să coordoneze studiul problemelor de drept penal cu toate constatările culese de alte științe, precum sociologia, filozofia, istoria etc., astfel încât examinarea principiilor juridice să fie completată cu tot ceea ce poate servi la adevărata înțelegere și elaborare a acestor principii – V. DONGOROZ, *op. cit.*, vol. I, 1924, p. 248.

^[1] A se vedea, în acest sens, V. DONGOROZ, *Repertoriul lucrărilor mele de drept și procedură penală 1919-1935*, Ed. Curierul Judiciar, București, 1935. De remarcat, forța creatoare a celui mai mare penalist român care până în anul 1935 publicase nu mai puțin de: 25 de lucrări editate în volume sau broșuri; 8 cursuri universitare; 2 studii litografiate, unul fiind teza sa de doctorat *Dinamica socială a dreptului penal* (1919); 3 traduceri (2 referindu-se la proiectul de cod penal italian, partea generală și, respectiv, la Codul penal rus din 1922), 404 studii, comentarii de practică judiciară și 3 cronici și recenzii. Pentru alte detalii, a se vedea și lucrarea *Vintilă Dongoroz (1893-1976), personalitate complexă a dreptului românesc*, apărută la Editura Academiei Române din București, în anul 2013.

^[2] V. DONGOROZ, *Tratat*, 1939, p. 95.

curative sau educative astfel încât să se realizeze o resocializare (umanizarea dreptului penal) a acestuia.

La noi unul dintre susținătorii acestei teorii a apărării sociale a fost regretatul profesor **Constantin Bulai** de la Universitatea din București^[1] și fost judecător la Curtea Constituțională a României.

25. O altă concepție de politică penală este cea **socialistă**, fondată de Karl Marx și Friedrich Engels (*Manifestul Partidului Comunist* – 1848), la baza căreia stă doctrina marxistă, care explică infracțiunea ca un produs al contradicțiilor între clase (cea muncitoare și cea exploatoare). Înlăturarea criminalității este legată de transformarea socialistă a societății prin luarea puterii de către proletariat și ridicarea maselor muncitoare la un înalt nivel de viață materială și spirituală^[2].

În această concepție, criminalitatea era privită, în esență, ca un produs al societății bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și împărțită în clase sociale antagoniste.

26. La data de 14 martie 1924 a luat ființă la Paris **Asociația Internațională de Drept Penal** (prin reorganizarea Uniunii Internaționale de Drept Penal, creată în 1889, la Viena) – AIDP, excelent prezidată de profesorul John A.E. Vervaele^[3] (aflat la al doilea mandat), printre fondatori aflându-se și penaliștii români Vespasian V. Pella (președintele AIDP în perioada 1946-1952) și Iulian Teodorescu (președintele, din aceea perioadă, al Grupului Național Român afiliat la AIDP).

Asociația Internațională de Drept Penal, datorită eforturilor membrilor săi, a devenit cea mai importantă organizație științifică neguvernamentală în domeniul dreptului penal.

---

^[1] C. BULAI, *Manual*, 1997, p. 3, 6, 16, 33 și urm. În opinia autorului: obiectul dreptului penal este format din relații de apărare socială; necesitatea dreptului penal derivă din necesitatea apărării valorilor sociale; scopul dreptului penal constă în apărarea împotriva infracțiunilor a valorilor sociale proprii societății în care funcționează.

^[2] G. ANTONIU, *Tratat*, p. 128.

^[3] De la înființare și până în prezent, președinții Asociației Internaționale de Drept Penal au fost: Henry Carton de Wiart (1924-1946); Vespasian V. Pella (1946-1952); Paul Cornil (1953-1962); Jean Graven (1963-1969); Pierre Bouzat (1963-1979); Hans-Heinrich Jescheck (1979-1989); M. Cherif Bassiouni (1989-2004); Jose Luis de la Cuesta (2004-2014); John Vervaele (2014-prezent). Semnalăm cu acest prilej susținerea constantă de care s-a bucurat Asociația Română de Științe Penale din partea președintelui Jose Luis de la Cuesta, acesta participând la toate manifestările asociației noastre din anul 2011 și până în prezent. De asemenea, cu sprijinul acestuia și a președintelui în exercițiu John Vervaele, Asociația Română de Științe Penale, prin Grupul Național Român, a organizat la București o conferință regională, în anul 2013 și o conferință mondială, în anul 2016, ambele ale AIDP. Lucrările prof. Jose Luis de la Cuesta și prof. John Vervaele au fost publicate fie în Revista de drept penal, fie în volumele conferințelor editate cu aceste prilejuri.

Principiile Asociației Internaționale de Drept Penal se regăsesc în art. 2^[1] al Statului său, aprobat de Adunarea Generală de la Rio de Janeiro – Brazilia, din 6 septembrie 2014.

Asociația Internațională de Drept Penal organizează congrese (o dată la 5 ani) prefațate de 4 colocvii internaționale, conferințe mondiale (aproximativ o dată la 2 ani), conferințe regionale (fără o durată prestabilită între acestea) și alte manifestări științifice.

În cadrul fiecăreia dintre cele 38 de țări de pe toate continentele lumii, printre care și România, s-au înființat grupuri naționale afiliate la Asociația Internațională de Drept Penal care desfășoară activități științifice, editează reviste de specialitate, organizează manifestări științifice în domeniul dreptului penal.

La noi, *Grupul Național Român* este parte a **Asociației Române de Științe Penale**, încă de la înființarea acesteia la 22 aprilie 1994^[2] și sub egida AIDP, a organizat la București o conferință regională „*Criminal Represion in the Context of the Economic Crisis and the Maximization of Crime at European and Global Level*”, în perioada 9-10 mai 2013, și o conferință mondială „*Protecția mediului înconjurător prin dreptul penal*”, în perioada 18-20 mai 2016, împreună cu Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române.

La nivel mondial, alături de Asociația Internațională de Drept Penal, mai desfășoară o prodigioasă activitate pe tărâmul științelor penale **Societatea Internațională de Criminologie** (președinte – profesorul Emilio C. Viano de la Universitatea Americană din Washington D.C.), fondată la Roma în 1947; **Societatea Internațională de Apărare Socială** (președinte – profesorul Luis Arroyo Zapatero, director al Institutului de drept

---

^[1] Art. 2 din Statutul AIDP: „*Principii* – 1. În ceea ce privește criminalitatea, prevenirea și combaterea ei, acestea trebuie să fie luate în considerare din perspectiva studiului științific al cauzelor infracțiunii, a infractorului și a garanțiilor juridice pentru societate și infractor.

AIDP tinde să promoveze dezvoltarea legislației și a instituțiilor în vederea îmbunătățirii și administrării mai eficiente a justiției.

2. Interesul și obiectul studiilor și reformelor sale vizează toate aspectele principale ale sistemelor de drept, atât cele care sunt codificate, cât și cele din sistemul *common law* (*care folosesc precedentul judiciar ca izvor de drept*); dreptul penal și procesul penal, precum și dreptul penal internațional.

3. În activitățile sale, Asociația, o organizație științifică non-guvernamentală, cu statut consultativ în cadrul Organizației Națiunilor Unite, este condusă de principiile stabilite prin Carta Organizației Națiunilor Unite și Declarația Universală a Drepturilor Omului.

4. Asociația nu aderă la niciun curent anume sau teorie a dreptului penal. Membrii săi își pot apăra liber opiniile în cadrul principiilor umanitare descrise la articolul 2”.

^[2] Personalitățile care au constituit Asociația Română de Științe Penale la 22 aprilie 1994 au fost: G. Antoniu, M. Apetrei, M. Basarab, O. Brezeanu, C. Bulai, I. Chiș, Fl. Costiniu, D. Ciuncan, Șt. Daneș, A. Dincu, V. Dobrinoiu, A. Filipaș, I. Griga, N. Iliescu, I. Ionescu, C. Mitrache, I. Molnar, I. Neagu, Gh. Nistoreanu, A. Pandrea, V. Papadopol, C. Paraschiv, I. Pascu, L. Pastor, I. Poenaru, C. Păun, V. Teodorescu, Gr. Theodoru și N. Volonciu.

Primul președinte al Asociației a fost prof. univ. dr. G. Antoniu, iar vicepreședinți au fost prof. univ. dr. V. Dobrinoiu și prof. univ. dr. A. Filipaș.

penal european și internațional din Ciudad Real, Spania), înființată în anul 1947, **Fundația Internațională Penală și Penitenciară** (președinte – dr. Mary Rogan din Irlanda), ce ființează de dinainte de 1872, și **Societatea Mondială de Victimologie** (președinte – profesorul Marc S. Groenhuijsen de la Universitatea din Tilburg, Olanda), constituită în anul 1979.

27. După anul 1989, a fost înlăturată și la noi influența marxistă, revenindu-se la conceptele tradiționale de drept penal, sistemele de drept penal din fostele țări socialiste consacrand principiile școlii clasice a dreptului penal, cu anumite deschideri pentru aplicarea unora dintre principiile doctrinei noii apărări sociale, tendință reflectată și în dreptul penal român care, sub aspect doctrinar, s-a spus că ar aparține curentului neo-clasic contemporan cu deschideri ample și tendințe de evoluție spre principiile doctrinei noii apărări sociale^[1].

28. În *prezent*, se remarcă o preocupare a tuturor statelor spre o legislație penală caracterizată prin rigoare și severitate, dar și printr-un set minim de garanții pentru cel acuzat față de eventuale abuzuri ale organelor judiciare. Un efort deosebit este îndreptat spre o cunoaștere profundă a faptuitorului și a individualizării sancțiunii nu numai în raport cu gravitatea faptei, ci și în funcție de particularitățile inculpatului. O altă tendință este aceea de a se folosi dreptul penal ca *ultima ratio* (*extrema ratio*), adică numai pentru combaterea celor mai grave atacuri contra valorilor sociale și în măsura în care alte mijloace s-au dovedit ineficiente (principiul minimei intervenții). De asemenea, se evită, pe cât posibil, executarea pedepsei în mediu închis, prin adoptarea unor substitutivi precum suspendarea executării pedepsei sub supraveghere ori liberarea condiționată^[2].

Codul penal din 2014 a valorificat, în parte, aceste tendințe îmbinând principii aparținând școlii clasice cu cele specifice școlii pozitivistice, îmbogățind substitutivii pedepsei închisorii cu instituția renunțării la pedeapsă și cu cea a amânării aplicării pedepsei.

La majoritatea incriminărilor limitele speciale de pedeapsă au fost reduse, însă tratamentul penal al instituțiilor părții generale a Codului penal cu influență asupra pedepsei a fost înăsprit (cu excepția sporului aplicabil în cazul infracțiunii continuate).

Au fost prevăzute mai multe criterii speciale de individualizare judiciară a pedepsei, iar sfera pedepselor accesorii și complementare a fost lărgită.

---

[1] C. BULAI, *Manual*, 1997, p. 41, 54.

[2] G. ANTONIU, *Tratat*, p. 130.